

Louis Lehmann

portret van een homo universalis

Recensies 1939 - 1956

1939:

- **Nieuwe Rotterdamsche Courant, door: Adriaan van der Veen**

1941:

- **Nieuwe Rotterdamsche Courant, door: P.G.J. Korteweg (27-9-1941)**

1953:

- **Lectuur Repertorium**

1955:

- **NRC of Algemeen Handelsblad, door Manus van Loghum,
(vermoedelijk 1955)**

- **Het Parool, door: A. Gomperts, (02-07-1955)**

1956:

- **Recensie in een dagblad (titel en auteur onbekend)**

Nieuwe Rotterdamse Courant, door: Adriaan van der Veen

Een geschreven portret kan onmogelijk objectief zijn, zelfs al tracht men nog zoo koel en scherp mogelijk waar te nemen. Daarom verdienen de volgende karakteristieken slechts 'momentopnamen' te heeten; mijn mening kan nog vele malen veranderen en ook de beschreven figuren; zelfs al zijn ze nu misschien zooals ik ze zie, kunnen ze zich met den dag wijzigen. Voor een 'momentopname' zou men vele dichters kunnen kiezen - hoeveel treft men er al niet aan in den literairen almanak 'In Aanbouw'? - het spreekt echter vanzelf dat mijn keuze geheel subjectief is, omdat men allicht de figuren kiest, aan wie men zich het meest verwant voelt. Verwantschap met het werk niet altijd in de eerste plaats, omdat men bij den omgang soms meer mogelijkheden en genie opmerkt, dan zich reeds in den arbeid hebben geopenbaard.

L. Th. Lehmann is de allerjongste en tegelijk een van de talentrijkste dichters die wij bezitten. 'Werk' heeft in het januari-nummer voor het eerst gedichten van hem opgenomen met zorg door de redactie uit een meetkundeschrift gepuurd, want aan een afzonderlijk cahier voor poëzie had Lehmann nooit gedacht. Later heeft hij in allerlei tijdschriften gepubliceerd en binnenkort zal A.A.M. Stols te Rijswijk, de beschermer van de jonge dichters in Nederland, een eersten bundel van hem uitgeven. Toch is het niet onmogelijk dat Lehmann plots uitgeschreven zal zijn; er is evenzeer een behoorlijke kans dat hij spoedig Slauerhoff zal evenaren, in talent zoowel als in humeur.

Door bemiddeling van een H.B.S.-er kreeg ik vorig jaar toevallig een schrift in handen van den jongen Overschieënaar, waarin de poëzie stond welke geschikt bleek om bladzijden van 'Werk' en 'Groot-Nederland' te vullen. Zoowel Greshoff als Vestdijk toonden zich geestdriftig. Een paar weken later ontmoette ik Lehmann in een café te Rotterdam. Een net café, dat zeer opgeschrokken werd door zijn luide stem, die alle ruimte vervulde en plotseling aan het discreet gemompel van de gasten een einde maakte. Zijn stem is niet alleen luid, maar ook slepend, vochtig. Dit heeft slechts één voordeel: zonder een merkbare overgang kan hij ineens een gedicht voordragen. Met zijn heldere waterblauwe oogen kijkt hij de tegenover hem zittende nauwelijks aan, verlegen met zijn handen spelende. Wanneer hij loopt neemt hij lange stappen, waarbij een van zijn schouders met een ruk naar voren wordt gegooid. Eenige aandacht voor wat de ander zegt toont hij gewoonlijk niet. Toch kan hij nu en dan een scherp en juist oordeel geven. Men noemt hem soms een geboren aansteller, hij lijkt mij eerder een consequente tegenspreker, wat onhebbelijk en aardig kan zijn. Hem een persoonlijkheid te noemen ware overdreven, hij is een chaos met veel donker geborrel en plotseling klankrijke geluiden en sierlijke vergezichten.

Een van zijn best geslaagde en meest persoonlijke gedichten is 'Bekentenis'.

Van aard zó ongeschikt triomf te vieren,
Dat nederlaag een sport geworden is,
Verbluf ik de bourgeois met mijn manieren;
Ik weet dat dit een laatste toevlucht is.

Ik ben mij welbewust van veel gemis,
Maar daarop hoef ik mij niet blind te staren;
Het air van man, die niet begrepen is,
Is 't heerlijk recht der onberekenbaren

Want wat belet de dwaas die toe moet kijken,
Te zeggen, dat hij een toeschouwer is;
De vis op 't droge noemt zich hoogtoerist.

Men kan in deze houding veel bereiken,
Mits men de kunst kent recht vooruit te kijken,
Niet ziende hoeveel grond verloren is.

Werk (jongerentijdschrift), januarinumnummer

Nieuwe Rotterdamsche Courant, door: P.G.J. Korteweg (27-9-1941)

(tevens bespreking van Gerrit Achterbergs bundel Thebe)

Schrijlings op de horizon

foto: Louis Th. Lehmann in 1943, gefotografeerd door Emiel van Moerkerken © Bruno van Moerkerken

Uitzonderingstoestand in de poëzie

Er zijn dichters, wier werken zoo getuigen van een met de jaren verworven inzicht in het wereldgebeuren van een uit Gods- en menschenkennis ontstane wijsheid, dat men hen, behalve dienaren van de schoonheid, ook als de geestelijke leiders van hun volk kan beschouwen. Tot hen, dit zij terstond gezegd, behoort noch Lehmann, noch Achterberg.

Maar er zijn ook dichters, die zoo zeer bezeten zijn door het verlangen naar een ver land, naar een geliefde, of die zulk een afkeer gevoelen van de benepenheid der burgerlijke maatschappij, kortom die zich zoo onweerstaanbaar aangetrokken of zoo dreigend achtervolgd gevoelen door slechts één verschijningsvorm van het rijke leven, dat die afkeer of dat verlangen het eenige onderwerp hunner poëzie uitmaakt.

Wij noemde slechts eenige voorbeelden: een ver land, een geliefde, de burgerlijke maatschappij; in werkelijkheid is het aantal verschijningsvormen dat den dichter zóó fascineeren kan, dat hij de volheid des levens ervoor vergeet, veel en veel grooter. Dit gevangen zijn door één aspect van het leven kan, wanneer het verschijnsel zich langdurig en in extremen vorm openbaart, den dichter de mogelijkheid ontnemen, ooit die breede en diepzinnige wijsheid te verwerven, waardoor hij recht zou hebben op een geestelijke leiderschap; anderzijds echter komt het voor, dat een dichter, die bezeten is van één onderwerp, wiens gedachten zich voortdurend richten op één ideaal of één gevaar, eigen hunkering of angst vermag uit te drukken in zulk een geladen, verhevigde taal, dat de lezer met ontzetting of vreugde een oogenblik iets gewaar wordt van de afgronden of hemelen die den gebiologeerden dichter zijn op gegaan.

Hoewel bovenstaande regelen geschreven zijn als inleiding tot de poëzie van Lehmann en Achterberg beiden, gelden zij voor Lehmann toch slechts in beperkten zin. Niemand immers zal van hem, die weliswaar reeds drie bundeltjes heeft gepubliceerd, maar eerst kortgeleden eenentwintig jaar is geworden, verwachten, dat hij in zijn werk een op ervaring berustende levensbeschouwing tot uitdrukking heeft gebracht. Het ontbreken daarvan behoeft dus ook geen verdediging. Niet zoozeer dan ook door een gerichtheid op slechts enkele aspecten van het leven, als wel door de originaliteit of de baldadigheid van de verwoording zijner gevoelens en waarnemingen, zal Lehmann bij een deel zijner lezers den indruk van abnormaliteit kunnen wekken. Nu willen wij zeker niet alle geforceerde, ongeestige zins- en gedachtewendingen of alle jongensachtige gedurfdheid van Lehmann verdedigen door deze voor te stellen als uitingen van zijn oorspronkelijk dichterschap. Maar het zou van slecht-hoorendheid getuigen, wanneer men niet in vele van deze gedichten getroffen werd door een stem die weliswaar vaak kolder praat, maar niettemin een stem is, een dichterlijk geluid. En het bezit van een eigen, onmiskenbare toon, die hoorbaar blijft, al moet men soms aan Marsman of Slauerhoff denken, is reeds zeer veel voor zulk een jongen dichter! Op dien eigen toon schrijft hij over de dingen, die hem onmiddellijk treffen of ontroeren, in een taal die, behalve in de soms geforceerde beeldspraak, zoo onomwonden mogelijk is. Voor de schoonheid van kleur en klank blijkt hij gevoelig; maar, in verzet tegen de burgerlijke maatschappij, schrikt hij er voor terug zijn aesthetische ontroering conventioneel te uiten. Voorloopig toont hij een emotioneelen, geenszins een wijsgeerigen aard en den raad, dien hij in de tweede strophe van een balade aan Bertus Aafjes geeft, schijnt hij ook voor zichzelf bestemd te hebben:

Waarom geleefd in groote lijnen,
waarvan men zelf het eind nooit ziet?
Wees achteloos, slechts niet in 't kleine:
de smaak der wijn, het rijm van 't lied,
zelfs 't kleed der vrouw, in vlagen vliet
't bestaan waarin dit is verweven.
Bind zelf de blinddoek voor 't verschiet;
de dood laat ons maar eenmaal leven.

Vele van deze gedichten zijn ontstaan uit erotische ervaringen en het is bijna wederom een bewijs voor de bijna uitsluitend emotioneële reacties van deze dichter, dat er, ondanks die erotiek, zoo weinig over liefde in zijn werk te lezen is. Een uitzondering vormt het gedicht 'Stil brandt de lage nachtrkaars van het hart' op bladzijde 11, maar kenmerkender voor zijn werk achten wij het volgende gedicht, waarmede wij de de beschouwingover Lehmann besluiten:

DOOI

De eerste drift komt met de eerste regen,
de boomen glanzen in verwelkte sneeuw.
Ik weet, nu gaan de nachten zwaarder wegen,
het jaar heeft in zijn slaap zich omgekeerd.

De bittere zachtheid is teruggekomen,
nu komt weer over mij het oud geruisch
dat alomtegenwoordig is, schoon loomer
gaan de geluiden rond het hoekig huis.

Mij kwelt nog steeds het beeld der laatste zomer,
te vastomlijnder zijn daardoor mijn dromen,
terwijl mijn leven nu een pauze heeft.

In deze drift ben ik op drift geslagen,
drijf als een blad op lange grijze vlagen;
leven is kort, want het wordt kort geleefd.

Veel sterker nog dan Lehmann, gevoelt men Achterberg als uitzonderingsfiguur. Vooral omdat zijn dichterlijke werkzaamheid verengd (maar ook verdiept) is in één onderwerp: het contact zoeken met de doode geliefde. Eigenlijk mag men dit streven naar het ontmoeten van de geliefde doode niet het onderwerp dezer gedichten noemen: deze poëzie is zelf in vele gevallen het middel waarmee de dichter het contact met de overleden vrouw tot stand hoopt te brengen. Uit deze constatering blijkt reeds, dat deze verzen voor Achterberg zelf een betekenis hebben, die voor geen enkelen lezer in gelijke mate kan bestaan; voorts moeten deze gedichten van bijzonder belang zijn voor den psychiater, die zich met Achterberg's geval bezig houdt. Hier kan het slechts onze taak zijn, na te gaan, of deze gedichten bovendien bij den buitenstaander, bij 'den goet-willigen Leser', een schoonheidsontroering kunnen opwekken. Het antwoord op de vraag, die hier rijst, kan men zelf geven na het lezen van het volgende citaat, waarbij men bedenke, dat er bij den vijfden regel feitelijk een nieuwe zin begint, waarvan het wensch-karakter is uitgedrukt in het woord 'vermindere':

VLINDER

Sneeuwwitte vlinder van den dood,
sinds ik u heb zien dansen
is elke bloei te groot
en elk ontwaken hinder;
dat ik zooveel verminder'
aan wil en zwaart',
om nog het woord te vinden
- o wankelende kansen
dat verderlicht en onvervaard
uw vluchten evenaardt.

Tegenover zulk een onmiskenbaar bewijs van een groot poëtisch talent, staan in het werk van Achterberg echter een aantal gedichten, die zoozeer de weergave schijnen van een droom-toestand, dat de associaties wel voor den dichter zelf en voor een psychiater van belang kunnen zijn, doch nauwelijks voor den gewonen lezer, hoe goed-willend ook. De woorden worden daar redeloos en werken, als klanken zonder naspeurbaren zin, ten hoogste nog maar op halve kracht. De grens tusschen wat men in een bundel als Thebe als poëzie aanvaarden kan en wat men als zinloos en zonder bekoring verwerpt moge ieder zelf trekken. deze grensafbakening bevelen wij niet aan om haarszelfswil, maar om het poëtisch genot dat gedichten als 'Marsman', 'Heimwee' en 'Gebed aan het Vuur', die wel aan de goede zijde der grens liggen, schenken zullen:

GEBED AAN HET VUUR

Vrome vuur,
breng in mij over uwen duur en toover;
ik ben een leege schuur, een loover,
een landweg op het middaguur,
een afgezette passagier,
een in beslaggenomen koffer,
offerdier.

Lectuur Repertorium

Lehmann, L. Th.; (19-8-1920, Rotterdam - Overschie), dichter, schreef ook onder de pseudoniemen S. Colmar en Martin Holma, Noord-Nederlands.

Met vinnige fantasie debiteert hij zijn ironie evenzeer in on-poëtische onderwerpen als in zijn soms vrij gekruide erotische lyriek, steeds evenwel in een waarlijk dichterlijke zeggingswijze.

zie ook: J.W. von Goethe.

Dag en nachtlawaai - IV

Gedichten - II-III

Schrijling op de horizon - III

Subjectieve reportage. Gedichten - III

Het verbreken (o. ps. S. Colmar) -III

Verzamelde gedichten: Subjectieve reportage - Dag en nachtlawaai - Schrijlings op de horizon, vermeerderd met ongebundelde gedichten - II

Uit: Lectuur-Repertorium, auteurslijst bevattende 23.000 bio-bibliografische nota's, met waarde- en vakaanduiding, Algemeen Secretariaat voor Katholieke Boekerijen, Antwerpen, 1953.

De cijfers achter de bundels betekenen:

II: Streng voorbehouden Lectuur: deze boeken mogen a) slechts bij uitzondering, b) om gegronde redenen, c) door welgevormde lezers worden gelezen.

III: Voorbehouden Lektuur: boeken, welke wegens bepaalde passages of grondgedachten niet voor alle volwassenen geschikt zijn, maar voor gevormde volwassenen, ook ontspanningshalve, in aanmerking komen.

IV: Lectuur voor volwassenen alleen (circa 18 jaar en ouder): veronderstelt zedelijke voorlichting en vorming.

NRC of Algemeen Handelsblad, door Manus van Loghum, (vermoedelijk 1955)

De nu 36-jarige L. Th. Lehmann was vóór de oorlog de jongste dichter van de toenmalige Nederlandse letterkunde, een poëtisch wonderkind, wiens puberteitsverzen een grote indruk maakten. In 1939 publiceerde hij voor het eerst in het jongerentijdschrift 'Werk', spoedig daarna verschenen er twee bundels van hem, Subjectieve Reportage en Dag- en nachtlawaai en enige jaren geleden zagen zelfs zijn Verzamelde Gedichten het licht, een opmerkelijke uitgave voor iemand, die nog geen veertig is. Heel lang heeft hij niets van zich laten horen, totdat dit jaar zijn opmerkelijke roman De Pauwenhoester hem van een geheel nieuwe kant deed leren kennen.

Over zijn vroeger werk is Lehmann niet meer tevreden. 'Ik zou graag gepubliceerd willen hebben, dat dit allemaal vooroorlogse rommel is, ook al is het na de oorlog verschenen.' Tijdens de oorlog heeft Lehmann ook geschreven.

Hij heeft een illegale gedichtenbundel Het Verbreken gepubliceerd en een vertaling uit het Perzisch in het Engels gemaakt van elf kwatrijnen van Kemal Isma'ili, een bewonderenswaardig staaltje van taalkundig aanpassingsvermogen.

'Ik heb verder in de oorlog niet veel gedaan, ik heb 'm zo'n beetje uitgezeten en toen ik ziek was tijdens de hongerwinter de hele Shakespeare gelezen. Daarna ben ik rechten in Leiden gaan studeren en dat heb ik ook afgemaakt, in de hoop er een broodwinning uit te halen, maar dat is toch min of meer mislukt. Wel heb ik een tijdje bij een groot commercieel concern gewerkt, maar dit beviel me niet en ik besloot een nieuwe studierichting te kiezen. Nu studeer ik dan archeologie te Amsterdam. Er is vrij veel verschil tussen deze studie en mijn vorige. In Leiden was ik student en in Amsterdam studeer ik.'

Lehmann heeft zich niet geheel afzijdig gehouden van de literatuur in de studeer- en werkperiode, die zijn vroegere van zijn huidige letterkundige werkzaamheid scheidt. Hij heeft steeds litteraire critieken geschreven in bladen als 'Libertinage', 'Litterair Paspoort' en 'Podium'.

Dit jaar is dan zijn roman De Pauwenhoester verschenen. Het boek was een grote verrassing voor de kleine groep belangstellenden in de grensgebieden van de Nederlandse letterkunde. Het is een speels, geestig boek, vol absurde situaties en merkwaardige verwickelingen, geschreven in een ironische verbaasde trant die weldadig aandeed bij de hijgende ernst van het romanklimaat onzer huidige jongeren. De hoofdpersoon heet Paolo Spuibeljaat en ook de nevenpersonages zijn bekleed met zeer uitzonderlijke namen. Lehmann heeft over dat korte romannetje vijf jaar gedaan. Hij kon moeilijk aangeven wat hij ermee heeft bedoeld of wat de aanleiding ertoe is geweest. Maar dat heeft hij gemeen met de meeste romanschrijvers.

‘Ik heb zomaar eens geprobeerd een roman te schrijven. Wel zitten er veel persoonlijke grapjes in. Ik heb een afspraak gemaakt met een bevriend schrijver om personen van elkaar te gebruiken. we hebben besloten dat enige personen elkaar zouden ontmoeten, die ook in de roman van die andere schrijver zouden voorkomen. Die andere roman is echter nooit afgemaakt. Jammer, want het eerste hoofdstuk was bijzonder gezellig. Het enige wat ik mij bij voorbaat heb voorgenomen is de hoofdpersoon rijk te maken en ik wou hem geen literaire ambities laten hebben, want dat komt al; zo veel voor.’

Het is of een hernieuwde creativiteit na vele jaren in Lehmann is losgebarsten. Onlangs is weer een kleine verzenbundel *Het Echolood*, van hem verschenen. ‘Hierin staan de gedichten, die ik na de oorlog geschreven heb. Het is de eerste keer dat ze in boekvorm verschijnen. Het zijn er maar weinig. Het boekje bevat niet meer dan vijftientig gedichten.’

Het zijn verzen, die in techniek en uitdrukkingswijze enigszins doen denken aan het werk van de vertegenwoordigers der nieuwste stroming in de Nederlandse poëzie. Lehmann is er zich echter niet van bewust dat de zogenaamde experimentelen invloed op hem hebben uitgeoefend. ‘Ik geloof het eigenlijk niet. de zin om niet meer op rijm te schrijven kreeg ik in de hongervinter.’

Het Parool, door: A. Gomperts, (02-07-1955)

BALDADIG VERHAAL EN GESLAAGDE PERSIFLAGE

Persoonlijke projectie van nihilistisch levensgevoel

De Pauwenhoedster van L. Th. Lehmann

Toen Th. L. Lehmann in 1940 in een tweetal bundels de gedichten uitgaf, die hij vóór zijn twintigste verjaardag geschreven had, werd hij algemeen beschouwt als een literair wonderkind. Het was een kwalificatie die hem tot een kortstondig modeverschijnsel maakte, zoals na de oorlog Aafjes een tijdlang in de mode was en daarna Hans Lodeizen en nu Lucebert.

Het is een betreurenswaardig soort vergoding van de actualiteit, die het inzicht op de werkelijke verdiensten van deze dichters belemmert. De literatuur-historici, die het vorig jaar de literaire platenatlas *Honderd schrijvers van onze eeuw* samenstelden (waarin er heel wat meer dan honderd werden opgenomen) begingen zelfs de enormiteit L. Th. Lehmann in het geheel niet te vermelden.

En toch zijn er sinds die eerste, vooroorlogse explosie van zijn dichterschap nog drie andere bundels van hem verschenen en werden in 1947 zijn *Verzamelde Gedichten* gepubliceerd. Toch publiceerde hij in 1949 in het tijdschrift ‘*Libertinage*’ een merkwaardig en hoogst oorspronkelijk toneelstuk ‘*Briseïs*’, dat niet alleen door de toneeldirecties, maar door al die instanties, die de Nederlandse toneelschrijfkunst aan het organiseren zijn, totaal over het hoofd werd gezien.

Nu is Lehmann, naar mijn overtuiging, op grond van deze publicaties niet alleen een van de sterkste talenten van zijn generatie, hij is er ook een van de meest kenmerkende van. Hij vertoont de landerigheid en de onlust, die tot het levensgevoel van zo velen zijn gaan behoren, in een bijzonder nuchtere en heldere vorm, terwijl hij zich bovendien onderscheidt door een poëtische bezetenheid, die allerlei vormen van lyriek binnen zijn bereik brengt.

In het drama ‘*Briseïs*’ combineert hij een prozaïsche alledaagsheid (er is misschien te veel sprake van ‘kerels’ en ‘meiden’) met elegische fragmenten van een aangrijpend karakter. Dat de cynische spotter Thersites in deze moderne versie van de Trojaanse oorlog een belangrijke rol speelt is even kenmerkend voor deze schrijver als zijn originele kijk op Helena die zich als een legende en op Achilles die zich als een vrouw ontpopt.

L. Th. Lehmann heeft nu in zijn onlangs verschenen prozaverhaal *De pauwenhoester* (G.A. van Oorschoot, f 6,90) zijn originaliteit wederom bevestigd. Dit is een ongewoon, een baldadig verhaal, waarin de logica heerst van een droomfantasie en de geestigheid van de onlust. Er is alleen voor mijn gevoel hier en daar een geforceerdheid in, die afbreuk doet aan de lichtvoetigheid van de stijl.

De namen van de personages maken ionmiddellijk duidelijk, dat de mensen hier in een lachspiegel zijn bekeken: Paolo Spuibeljaat, Columbine Brobliouf, Dybrechje Zuivelnuyp en Conchita Augurkchenmann zijn enkele voorbeelden van een systeem dat opzettelijk bizar en onhumoristisch is. Als de schrijver opmerkt: ‘Znym werd aangeschoten door iemand van zijn ambassade... en Paolo door de drank’, zou men kunnen denken, dat men met een grapje van Hans Martin te doen heeft. Inderdaad heeft Lehmanns humor soms iets van ‘*Malle gevallen*’, maar tegelijkertijd heeft dit verhaal persiflerende elementen, die het in de buurt brengen van Voltaire’s *Candide*.

Grotesk en poëtisch

Het uitgangspunt van *De pauwenhoester* is grotesk en poëtisch. De hoofdpersoon, Paolo Spuibeljaat, is oorspronkelijk een verfijnde asceet, die een marmeren vloer in zijn fraaie landhuis laat afstoffen door er een kudde witte pauwen overheen te drijven. De voor dit werk aangestelde pauwenhoedsters zijn echter allerminst de etherische wezens die bij deze functie passen. Het meisje dat hem het meeste belang inboezemt, Columbine, heeft een praktische en platvloerse mentaliteit. Op zijn welgemeende en genereuze toenaderingspogingen antwoordt zij met achterdocht en gemeenplaatsen.

Dat is in het algemeen Lehmanns werkwijze: hij volgt het romantische cliché halverwege en keert het om. Dit boek is een persiflage op allerlei soorten geijkte literatuur, maar vooral op de keukenmeidenroman. Als een dame aan Paolo onthult: 'Ik ben je moeder', werpt hij zich niet in haar armen, maar slaat hij op de vlucht. Alle reacties van de hoofdpersoon zijn tegendraads en vaneen omgekeerd snobisme, dat een snobisme in het kwadraat is. Maar men krijgt de indruk dat hiermee uitdrukking wordt gegeven aan een aan een klimaat dat voor de schrijver het natuurlijke is. Lehmann heeft, lijkt het, geëxperimenteerd met de esthetiek en met een aristocratisch levensgevoel. Hij is er door ontgoocheld zonder er geheel mee te kunnen afrekenen. De pauwenhoedster is zijn revanche, die een ongewilde verheerlijking nog insluit, op die ontgoocheling.

Paolo Spuibeljaat staat tussen de plebejische Columbine en de patricische Bettina Deid, met wie hij, bij wijze van spreken, verloofd is sinds zijn kindertijd. Columbine komt voort uit zijn poëtische vondst van de pauwen; Bettina is het resultaat van zakelijke overwegingen betreffende een mariage de raison. Verder is er een geheime clause in het testament van Paolo's vader, die hem bij zijn meerderjarigheid bekend wordt en hem de familietraditie onthult, dat de stamhouders van het geslacht steeds bastaarden zijn, d.w.z. andere moeders hebben dan de wettige echtgenoten van de vaders.

Deze openbaring doet hem dus de mogelijkheid aan de hand om in gehoorzaamheid aan de traditie Bettina en Columbine te combineren, maar als de moeder van Bettina zijn eigen moeder blijkt te zijn, vlucht hij hals over kop naar een ver land dat men, naar de beschrijving, in Spaans-Amerika moet situeren.

Onlust

Daar komt Paolo weer tegenover twee meisjes te staan: Complicacion en Exception Scaber. Hij doodt iemand in een duel, hij heeft allerlei mogelijkheden tot avonturen met deze meisjes, maar zijn landerigheid en zijn onlust doen hem er telkens van afzien. Hij beschouwt alle moeilijkheden als 'gezeur', waar hij niet tegen kan. 'Sommigen mochten het spannend vinden door cordons van chaperonnes heen te breken, hij vond het maar een taaie bezigheid.' Dat is de stemming die aan de overigens goed vertelde Zuidamerikaanse escapades ten grondslag ligt. Op reis is alles hetzelfde als thuis. Paolo is verveeld en vermoeid. 'Hij had nog nooit een landschap als dit gezien en hij had niet het gevoel dat hij iets nieuws zag.'

Als hij weer thuis is, blijkt niet Bettina die een vondeling is, maar Columbine een zuster van hem te zijn. En omdat hij vindt dat zij evenveel recht heeft op het landgoed als hij en er beter van profiteren zal, schenkt hij het haar. Hij gaat zelf ergens alleen op kamers wonen en de pauwenhoedster 'deed spoedig een goed huwelijk en daar zij weinig intelligentie en veel plooibaarheid bezat, was zij na enige jaren een zeer populaire gastvrouw voor de nette families van het hele land'.

Wat dit boek zijn charme geeft, is de onverschillige vlotheid ervan. Het projecteert een overtuigend beeld van een nihilistische gezindheid met een volkomen persoonlijke signatuur. Het is geaffecteerd, maar het is niet pretentief, omdat de affectatie een rechtmatige verovering lijkt. Het is ironisch en zot en het heeft een deftigheid, die half gemeend is en half geparodieerd. Het is vol onderdrukte melancholie. En het is absoluut zonder 'gezeur'.

1956: Recensie in een dagblad (titel en auteur onbekend)

Het Echolood, welke de eerste dichterlijke bundeling van deze auteur is na de Verzamelde gedichten van 1947. (als we niets vergeten zijn!) Hier is de Muze - maar het moet een Muze zijn die met haar tijd is meegegaan, anders herkent ze zichzelf niet - dan weer eens in volle glorie: een bundeltje van vijftien verzen en een spreuk ('De vogel Valdood vliegt ook tegen beter weten in') waarin we niets zouden willen missen. Het is misschien wel zeker - iedereen beweert zo iets - dat Lehmann te weinig musisch is om tot de grote dichters te kunnen horen; maar hij is dan toch een minor poet, die geen vers heeft afgeleverd dat ook maar een haar minder is dan het maximum dat hij bereiken kan en die het manco aan zangerigheid ruimschoots compenseert met een verrukkelijke overvloed aan intelligentie.

Niet de vervloekte spitsheid, waaraan hij zichzelf in vroeger jaren ook wel eens geofferd heeft en die gewoonlijk alleen dient om de aandacht van het gebrek aan gedachten af te leiden, maar dat werkelijke in-de-dingen-kijken, waardoor schoon en lelijk, goed en kwaad, klein en groot, belachelijk en groots hun plaats en hun functie krijgen en waardoor niets meer overbodig lijkt. We citeren willekeurig één vers:

MYTHOLOGIE

Als ik in mijn tuin aan 't werk ben,
met de heuvels achter mij,
komen neer vanaf de heuvels:
Bargaloot, met zijn drie haren
en zijn stem als van een zaag,
Schorkenool, die steeds wijdbeens loopt
om zijn buik te laten slepen
achter zich over de grond,
Kradde wind met één oog
en zijn manden vol met pruimen,
die hij neerzet op de drempels
van de huizen van zijn dochters,
en daarachter nog de kleintjes
met hun puntmuts en hun hooivork,
die vannacht mij komen prikken,
mij en iedereen in 't dorp.

Wij raden iedere poëziefhebber aan zelf verder te lezen, en de ontwikkeling van Lehmann, die in de laatste aflevering van 'De Gids' alweer een aantal voortreffelijke verzen publiceert (april 1956) - met aandacht te volgen.